
Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Received date: 21.10.2019

Accept date: 26.12.2019

The Educational Dimension of the Myth Genre and The Messages Given in The “Kızıl Ziyaret Efsanesi”*

Ferhat ÇİFTÇİ**, Muhammed Fatih SAYIR***

Abstract. It is known that the myths based on the ancient history have a religious, social, moral and educational dimension. Legends, especially because of the miraculous events they have, have a permanent place in minds in terms of their effects. In this way, even if their reality is questioned, they have a quality that creates vitality in life and nourishment of oral culture. In this respect, it is beneficial to benefit from the narrative tradition of the legends that is considered as a fictional type. It can be said that things such as the good and bad concepts they carry and the benefits of the good things ultimately make them profitable play an important role in the transfer of some educational messages. The "Kızıl Ziyaret Legend" belonging to the Mus region, carries a number of educational messages in the mentioned direction. According to the narrative, the myth takes place on the Kurtic Mountains in the south of Mus. The representations of events and characters that are realized in the legend support some values. In the spirit of a divine aid, the bad are unable to attain their evil aims, and the good become legend because of their preference. From this point of view, we can say that the legend belonging to Mus region is a positive example for character development in the education of children and young people.

Keywords: Oral culture, legend, Kızıl Ziyaret Legend, educational elements.

---

*This is a revised and improved version of the full text paper titled Investigation Of The Educational Elements Transmitted by The Kızıl Ziyaret Legend Belonging To Muş Region which presented by the same authors at the Uluslararası Muş International Symposium in the Context of History and Culture held in Muş on May 10-12, 2018 in cooperation with the T.C. Prime Ministry Atatürk Culture, Language and History Supreme Council Atatürk Research Center and Muş Alparslan University.

**^{ID} Muş Alparslan University, Faculty of Education, Turkish Education, Muş, Turkey; ferhatciftci1@gmail.com

***^{ID} Muş Alparslan University, Faculty of Education, Turkish Education, Muş, Turkey; f.sayir@alparslan.edu.tr

Efsane Türünün Eğitici Boyutu ve “Kızıl Ziyaret Efsanesi”nde Aktarılan İletiler *

Ferhat ÇİFTÇİ**, Muhammed Fatih SAYIR***

Öz. Tarihi çok eskilere dayanan efsanelerin dinî, sosyal, ahlakî ve eğitsel bir boyut taşıdığı bilinmektedir. Efsaneler, özellikle barındırdıkları mucizevî olayların etkileri bakımından zihinde kalıcı bir yer edinmektedir. Bu şekilde her ne kadar gerçeklikleri sorgulansa da yaşam içerisinde canlılık gösterip sözlü kültürü oluşturan ve besleyen bir niteliğe sahiptir. Bu açıdan, kurgusal bir tür olarak değerlendiren efsanelerin anlatı geleneğinden yararlanmakta fayda vardır. İçinde taşıdıkları iyi-kötü kavramlar, iyilerin davranışları sayesinde nihaî anlamda kazançlı çıkmak gibi hususların kimi eğitsel iletilerin aktarılmasında önemli bir rol gerçekleştirdikleri söylenebilir. Muş yöresine ait olan “Kızıl Ziyaret Efsanesi” söz konusu edilen yönde eğitsel birtakım iletiler taşımaktadır. Anlatıya göre olay, Muş’un güneyindeki Kurtik Dağları üzerinde gerçekleşir. Efsanede gerçekleşen olay ve karakterlerin ortaya koydukları temsiller üzerinden yaşama dair yüceltilmesi gereken değerlere ulaşılır. İlahî bir yardım eşliğinde kötüler amaçlarına ulaşmamakta ve ortaya koydukları tercihten ötürü iyiler efsaneleşmektedir. Bu bakımdan, Muş yöresine ait bu efsanenin çocukların ve gençlerin eğitiminde karakter gelişimi açısından olumlu bir durum oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar kelimeler: Sözlü kültür, efsane, “Kızıl Ziyaret Efsanesi”, eğitsel unsurlar.

---

*Bu makale, daha evvel T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi ve Muş Alparslan Üniversitesi işbirliğinde 10-12 Mayıs 2018 tarihinde Muş’ta düzenlenen “Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyumu”nda aynı yazarlar tarafından sunulan “Muş Yöresine Ait Kızıl Ziyaret Efsanesi’nde İletilen Eğitsel Unsurlar” başlıklı tam metin bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

**^{ID} Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Muş, Türkiye; ferhatciftci1@gmail.com

***^{ID} Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Muş, Türkiye; f.sayir@alparslan.edu.tr

1. Giriş

Anlatı geleneğinin yazılı ve sözlü kültür olmak üzere iki genel boyutu bulunmaktadır. Yazılı kültür, kayıtlı ve sistematik bir tarza sahip olup insanoğlunun dilsel gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Sözlü kültür ise yazılı anlatımın bu kayıt özelliğini taşımamakla birlikte temel iletişim biçimi olan konuşma becerisine bağlı olarak daha doğal bir yöne sahiptir. Ayrıca sözlü anlatımda yazılı anlatımın kayıt özelliğine karşılık hafıza ve aktarım kavramları ön plandadır. Nitekim insanlık tarihinde yer etmiş geleneksel anlatılar, ancak sözlü anlatımın imkânları sayesinde günümüze ulaşmıştır. Boratav (2000: 38), folklorun kaynaklarının esas itibarıyla ve çoğunlukla yazılı belgelerden oluşmadığını; folklor için yazılı kaynakların ikinci derecede kaldığını belirtir. Bu nedenle sözlü kültür ürünleri, başta toplumsal boyut olmak üzere pek çok açıdan önem taşımakta ve farklı şekillerde irdelenebilir görünmektedir.

Sözlü kültür ürünleri, gündelik hayat içerisinde farklı biçimlerde icra edilip zengin bir içerik taşımaktadır. Bu anlamda herhangi bir atasözünün iletişimsel boyutu yanında yaşamı renklendiren sanatsal özellikler de barındırdığı bir gerçektir. Aslında bu iki özelliğin bir arada oluşu, sözlü kültür ürünlerinin yaşamın diğer alanlarıyla olan ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bu açıdan sözlü anlatım biçimlerini, halkın doğal yaşantısında var olan ama bir yönüyle de eğitimsel, kültürel ve sanatsal yansımaları olan yapılar şeklinde okumak gerekir.

Sözlü kültür ürünleri çeşitlilik arz etmektedir. Atasözü ve deyimler gibi temelde iletişimsel kullanımda olan ürünlerin yanında bir de kurgusal bir yapıya sahip olanlar bulunmaktadır. Ninniler, masallar ve efsaneler bunlara örnek verilebilir. Hepsi de farklı özellikler taşımakla birlikte bazı ortak yönlere sahiptir. Bu türler üzerinden halkın sanatsal ve kültürel yaşamını takip etmek mümkündür.

Söylence olarak da adlandırılan efsaneler, gerçekte olmayan fakat insanlar tarafından olmuş gibi düşünülen bir çeşit masal (Karataş, 2004: 138); eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâyeye (TDK, 2018) şeklinde tanımlanır. Örnek (1995: 190), efsane kelimesinin Farsçadan Türkçeye geçtiğini, bilimsel çerçevede Yunanca “mythos” olarak karşılandığını ve “söz, öykü” anlamına geldiğini belirtir. Her ne kadar tanımsal bir karşılığı olsa da kavramın birçok açıdan farklı şekillerde anlaşıldığı söylenebilir.

Aslan (2012: 82), türe ilişkin yaptığı araştırmasında “efsane” kelimesinin halk bilimciler ve çeşitli sosyokültürel tabakalara mensup sözlü kaynaklar tarafından farklı anlamlandırıldığı üzerinde durur. Ayrıca bu durumun derleme çalışmaları yapan araştırmacıları, sahada zor durumda bıraktığını belirtir. Fakat bilimsel bir çerçeveye almak açısından bu durum güçlükler oluştursa da halk anlatılarının iç içe geçen bir özelliği bulunmaktadır. Bu durum, canlı ve yaşayan anlatılar olarak efsanelerin diğer bazı edebi türler ile yakın bir ilişkisinin olduğunu gösterir. Dolayısıyla bir efsaneye yönelik farklı anlatım biçimlerine rastlanması ve kimi değişkenlerin söz konusu edilmesi oldukça doğaldır.

Efsaneler, sözlü kültür ürünleri olarak halk nezdinde önemli bir yere sahiptir. Bu türe, olağanüstülüğü konu edinmesi bakımından mitlerin kaynaklık ettiği (Seyidoğlu, 2011: 108) söylenebilir. Mitler, insanlığın ilkel düşünüşünün bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır; efsaneler ise bunların daha gelişmiş toplumlardaki uzantıları olarak düşünülebilir (Yılar, 2005: 387). Bu açıdan efsanelerin mitlerin forma bürünmüş gelişkin halleri olarak değerlendirmek mümkündür. Efsanelerin güçlü bir kurguya sahip olması ve önceki zamanlardan günümüze kadar uzanması bu kanıyı desteklemektedir.

Tarihi, çok eskilere dayanan efsanelerin dinî, sosyal, ahlakî ve eğitsel bir boyut taşıdığı bilinmektedir. Efsaneler de herhangi bir dilsel ürünün barındırdığı çeşitli bileşenlere sahip olduğu için farklı açılardan değerlendirilebilir. Olgun (1993: 55), yaptığı çalışmada efsaneleri Richard M. Dorson tarafından ileri sürülen folklor teorilerine göre açıklamaktadır. Buna göre efsaneler, Karşılaştırmalı Folklor Teorisi, Millî Folklor Teorisi, Antropolojik Folklor Teorisi, Psikoanalitik Folklor Teorisi, Fonksiyonel Folklor Teorisi şeklinde ayrı kategorilerde ele alınabilir. Ayrıca efsaneleri, Çobanoğlu (2012: 357)'nin halkbilimi araştırmaları hakkında işaret ettiği üzere metin merkezli ve bağlam merkezli olarak da ele almak mümkündür. Metin merkezli model daha çok türsel bir inceleme şeklinde gerçekleşir. Bağlam merkezli model ise metinle birlikte sosyal sürecin şekillendirici etkisini söz konusu eder.

Görüldüğü gibi efsaneler, birçok açıdan ele alınabilmektedir. Başta sözlü kültür ürünlerinden biri olarak düşüneneğimiz efsaneler; halkbilimi, mitoloji, edebiyat, eğitim vb. disiplinlerin inceleme sahasına girebilmektedir.

2. Efsanelerin Eğitici Boyutu

Efsaneler, anlatıldıkları toplumlarda “gerçek ve “kutsal” olarak kabul görür (Örnek, 1995: 191). Mucizevî olaylar barındırdıkları için zihinde kalıcı bir yer edindikleri söylenebilir. Efsanelerde geçen olayların gerçekliği, kimi zaman sorgulansa da sözlü kültür içerisinde etkili oldukları görülür. Dolayısıyla efsane özelinde anlatı geleneğinin eğitici tarafından yararlanmakta fayda vardır. Barındırdıkları iyi-kötü kavramları, iyilerin nihaî anlamda kazançlı çıkmaları gibi hususların eğitsel iletiler çerçevesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Efsane türü özelinde söz konusu olan eğitici boyut, aslında anlatı geleneği içerisinde hep olagelmıştır. Doğu’da hikâye, tarihi serüveni içinde hep yüzleşme fonksiyonu yüklenmiş, insanı kendine, birikimine, yaşadığı tecrübelerle yöneltmiş, ibrete vurgu yapmış, kissadan hisseyi gözetmiş ve hep bellek işlevi görmüştür (Tosun, 2017: 7-8). Bu değerlendirmeler, hikâye ile ilgili çıkarımlar olarak ileri sürülmüşse de bir açıdan efsaneler için de düşünülebilir; çünkü anlatılan ve hafızalara hikâye olarak kodlanan birçok efsaneye rastlanmaktadır. Fakat Şirin’in (2019: 39) belirttiği üzere ninniden bilmeceye, sayışmadan oyuna, tekerlemeden masala, efsaneden destana ve halk hikâyesine kadar birçok tür yazıyla kayıt altına alınmasına rağmen yenilenememiştir ve bu durum çocuk edebiyatının öncelikli amaçlarından olmalıdır.

Efsaneler, sözlü edebi ürünler olarak bazı eğitici özellikler barındırır. Özellikle çocukların doğup büyüdüğü mekânlar ve oralarda yaşamış kişiler hakkında bilgiler ihtiva ettiği için doğrudan etkileyici bir özellik taşımaktadır. Örnek (1962: 257)'in de belirttiği üzere insanın içinde bulunduğu çevre, özellikle o çevrede olup bitenler, o çevrenin bitki örtüsü, hayvan çeşitleri, taş, kaya, su vs. gibi tabiat unsurları her zaman için o çevrede yaşayan insanların ilgisini çekmiştir. Batıda Yuvarlak Masa Şövalyeleri efsanelerini örnek veren Lukens, Smith ve Coffel (2018: 82), bunlar okunduğunda efsanelere konu olmuş kahramanların ve kahramanlıkların yanı sıra gerçek, fiziksel bir kalenin mevcut olduğunun da farkına varıldığını belirtir. Bu açıdan efsanelerin somut karşılıklar taşıdığı ve bunun öğrenmede etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca efsaneler, yakından uzağa ilkesi çerçevesinde bireylerin dil-mekân ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Bir dil, bireylere kuru bir şekilde öğretilemez; hikâyeler, şiirler, mitler ve efsanelerle onlarda dile yönelik sevgi oluşur (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016: 179). Ayrıca büyüleyici olaylar ve anlatıma dayalı olması bakımından efsaneler, dinleyicilerin belleğinde kalıcı bir yer edinmektedir. Öte yandan efsaneler, toplumların yaşadığı önemli olayları konu aldıkları için insanlığa, onun eski kutsal değerleri ve gelenekleri hakkında oldukça özel bilgiler sunar (Tüfekçi Can, 2014: 55).

Efsanelerin eğitici boyutunu çeşitli açılardan ön plana çıkaran bazı değerlendirmelere rastlanmaktadır. Çocuk edebiyatında folklor temelli eserler vermeyi orijinal eserler vermekten daha yararlı bulan yaklaşımlar söz konusudur. Bu nedenle halk edebiyatı türlerinden çocuk edebiyatının en zengin kaynakları olarak bahsedilir (Parlakayıldız, 2014: 238). Bu yaklaşımın çocukların eğitiminde efsane lehine bir önem durumu oluşturduğu açıktır. Sonuçta efsane türünün formel eğitim süreçlerinden çok önce çocukların dünyasına girdiğini söyleyebiliriz. Çünkü efsaneler, sözlü kültür ürünleri olarak dilsel gelişimde ilk etkileşimi sağlayan aile ve çevreden öğrenilmektedir.

Efsanelerin eğitici boyutu bunlarla sınırlı değildir. Yılar (2005: 386), yaptığı çalışmada efsaneleri, günümüzdeki eğitim etkinliklerinin bulunmadığı zamanlarda toplumda bir takım ahlak kurallarının ve inanışların yerleşmesini sağlayan önemli araçlar olarak değerlendirir. Efsanelerin bu rolünü, toplum tarafından bir kutsiyet kazanmalarıyla açıklar. Ayrıca Yılar (2005: 387-388), efsanelerin planlı eğitsel süreçlerdeki önemine de dikkat çeker. Ona göre efsaneler, okul öncesi ve ilkokulun/temel eğitimin ilk sınıflarındaki öğrencilerin düşünme şekline yatkın zengin bir fantastik yapıya sahiptir. Bu dönem çocuklarının hayal gücünü zenginleştirmek ve onlara birtakım soyut kavram ve olayları açıklamak üzere efsanelerden yararlanmak mümkündür. Fakat Ungan vd. (2016: 180), çocuklara anlatılacak efsaneler konusunda son derece seçici davranmak gerektiğini söyleyerek korku verici efsanelerin çocuklara sunulmasını doğru bulmaz.

Efsane türünün insanlara verdiği mesajların yok sayılmayacağını belirten Kılıç (2016: 248), halk arasında anlatılan ve daha sonra yazıya geçirilen efsanelerde birey eğitiminde kullanılabilecek olumlu davranış örnekleri ve ahlaki değerlerin bulunduğunu kaydeder. Efsaneler, özellikle insana iyiyi güzeli öğütleme, insanı kötülükten alıkoyma konusunda

eğitimde önemli bir yere sahip olup topluma ait değerlerin dilden dile aktarılmasını ve benimsenmesini sağlar (Güven, 2014: 230).

Efsanelerin eğitici boyutu üzerine veya bununla ilişkisi kurulabilecek çeşitli araştırmalar mevcuttur. Özkan (2015: 264), yaptığı çalışmada halk anlatılarının okul öncesi ve okul çağı dönemlerinde çocuğun dil ve zihin gelişimine katkıları olduğunu belirtmiştir. Okul öncesi dönemde halk anlatısı dinleyen çocukların dinlemeyi ve olaylar arasında ilişki kurabilmeyi öğreneceği; olaylardan sonuçlar çıkaracağı ve fikir yürütmeye başlayacağı üzerinde durmuştur. Okul çağında ise bunların okuma becerisi üzerinden gerçekleşeceğine dikkat çekmiştir. Kılıç (2016: 255), incelediği efsanelerde “istenmeyen davranışlar”, “beşeri duygular”, “dini değerler” ve “yardımlaşma ve sorumluluk” başlıkları altında çeşitli değerlere odaklanmıştır. Aslan (2012: 89) da yaptığı çalışmada efsanelerin eğitici işlevlerine işaret eder. Güven (2014: 242), yaptığı çalışmada birçok efsaneyi incelemiş ve Türk dünyası efsanelerinde yer alan değerlerle alanda yapılmış çalışmalarda tespit edilen değerleri karşılaştırmıştır. Çalışmada efsanelerde bazı değerlerin diğerlerine göre ağırlık kazandığına dikkat çekmiştir.

3. Kızıl Ziyaret Efsanesi

Kızıl Ziyaret Efsanesi, Muş yöresinde anlatılan bir efsane olarak kayda geçmiş olup şu şekildedir:

“Muş'un güneyindeki Kurtik Dağları üzerinde, eşsiz tabiat güzellikleriyle dolu bir düzlük vardır. Buraya Kızıl Ziyaret Tepesi denir. Tepeye ait efsanenin çeşitli anlatılarının en yaygın olanı şöyledir:

Bir zamanlar Kızıl Ziyaret Tepesi'nde yaşayan fakir bir adamın, güzeller güzeli bir kızı varmış. Periden daha alımlı olan kızın güzelliği dillere destanmış. Kız bir çobana sevdalıymış ve onun yavuklusuymuş. İki sevdalı bir araya geldiklerinde, hep kuracakları yuvayı konuşur, gelecek mutlu günlerin hayaliyle yaşarlarmış.

Yine aynı yörede yaşayan zengin mi zengin bir ağa varmış. Bu ağanın da şımarık mı şımarık bir oğlu varmış. Kızın güzelliği bu ağa oğlunun da kulağına gitmiş. Ağa oğlu, kızı gidip babasından istemiş. Kız, “Ben ağa oğlunun olmam.” demiş. Ağa oğlu da, “Ben ki bu yörenin ağasının oğluyum, beni istemeyen kızı zorla da olsa alırım.” demiş.

Ağa oğlu, adamlarını alarak kızın yaşadığı Kızıl Ziyaret Tepesi'ne gitmiş. Kız ve çoban yavuklusu, ağa oğlunun zorbaca bu niyetinden habersiz, her zaman olduğu gibi kuracakları yuvayı konuşurlarmış. Ağa oğlu ve adamları, kızla çobanın buluştukları yere gelmişler. Ağa oğlu, daha önce söylediklerini bir kere daha tekrarlamış ve “Güzel kız, ben seni istedim, ama sen beni almadın. Ben de seni zorla alacağım.” demiş. Ağa oğlu ve adamlarının niyetini anlayan kızla yavuklusu, kurtulmak için çareyi kaçmakta bulmuşlar. Onlar kaçmış, ağa oğlu ve adamları kovalamış. Bu kovalamaca, dik bir uçurumun başına kadar sürmüştü. Kız çaresizlikten Allah 'a yalvarmaya başlamış: “Yarabbi, ne olur, beni bu adama yâr edeceğine, yer yarılınsın da ikimiz de içine girelim.” demiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kız duasını tamamlar tamamlamaz yer yarılmış ve kızla yavuklusu yarılan yerin içine girmişler. Yerin içine girerken, kızın bir tutam saçı, dışarıda kalmış.

O gün bu gündür, kızın bir tutam saçının dışarıda kaldığı yerde, yemyeşil çimenler çıkar. Kızıl Ziyaret Tepesi'ne, güzeller güzeli kızla, yavuklusu çobanın yerin içine girdiği yere gelenler, bu

efsanevi âşıklara dua ederler” (T.C. Muş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2007: 162-163).

4. Yöntem

Bu çalışmada, Muş yöresine ait “Kızıl Ziyaret Efsanesi”nin barındırdığı eğitsel unsurların belirlenmesi ve yorumlanması amaçlanmıştır. Ayrıca efsane türünün eğitsel iletiler açısından hangi özellikler taşıdığı, yerel dokuya sahip bir tür olan efsanelerin evrensel anlamda hangi karşılıklara sahip olduğu yoklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Çalışmada, Muş yöresine ait “Kızıl Ziyaret Efsanesi”nin barındırdığı eğitsel unsurların belirlenmesi ve yorumlanması için doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189).

Çalışmada nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242).

4.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışma kapsamında Muş yöresine ait “Kızıl Ziyaret Efsanesi” incelenen dokümanı oluşturmaktadır.

4.3. Verilerin Toplanması

Doküman incelemesi sürecinde öncelikle kaynak efsaneye ulaşılmıştır. Daha sonra ilgili eser bilgisayar ortamına aktarılmış ve içerik analizine hazır duruma getirilmiştir.

4.4. Verilerin Analizi

İçerik analizi yapmak amacıyla eserde bulunan eğitsel unsurların belirlenmesi ve karakterlerin olumlu ve olumsuz özelliklerinin tespiti için alan yazın taranarak içerik analizi formu hazırlanmıştır. Eser içerik analizi unsurları göz önünde bulundurularak ve çalışmanın amacı dikkate alınarak incelenmiş ve kodlamalar yapılmıştır. Biri birine benzeyen kodlar sınıflandırılarak çalışmanın amacına yönelik temalar oluşturulmuştur. Belirlenen temalar hazırlanan içerik analizi formunda gösterilerek eser ile birlikte kapsam geçerliliği için alan uzmanı üç kişinin görüşlerine sunulmuştur. Kapsam geçerliliğini belirlemek için birçok yöntem vardır ve bunlardan en çok kullanılanı uzman görüşüne başvurmaktır (Kan, 2009: 52). Uzmanların görüşleri kapsamında belirlenen temalarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Yapılan inceleme sonucunda efsaneye yönelik analiz unsuru olarak belirlenen temalar şunlardır: Karakterlerdeki olumlu unsurlar olarak sadakat ve bağlılık, kararlılık göstermek, dua etmek; olumsuz unsurlar olarak ise şımarıklık, zorbalık, kötülükte ısrar etmek, iyi ve güzel olanları engellemek. Eğitici yönü bulunan kavram ve durumlar ise aşk/sevgi, fakirlik, güzel ve iyi olmanın eşleşmesi, sınıf çatışması ve gerçeklik, iyi ve doğru tutumların mükâfatını almak, kötü ve yanlış tutumların karşılığını almak, iyiye yormak/iki durum arasında ilişki kurmak, mekân ve insan etkileşimi şeklindedir.

5. Bulgular

Yapılan içerik analizi sonucunda temalara ilişkin bulgular şu şekildedir:

5.1. Kişilerdeki Olumlu Unsurlar

5.1.1. Sadakat ve Bağlılık

Efsanede fakir kız ve çobanın birbirlerine duyduğu aşk, sadakat ve bağlılık içinde gerçekleşmektedir. Hem kötülük olgusunun öncesinde hem de sonrasında bu bağlılığın devam ettiği görülür. Sevgililerin veya olumlu davranışlarda karar kılmış dostların yaşam içerisinde karşılaşılan problemleri gidermelerinde sadakat ve bağlılık duygusunun yeri tartışmasız bir öneme sahiptir. Nitekim efsanede bu duyguların kurguyu sürükleyerek sona doğru taşıdığı görülmektedir. Bu açıdan efsane, okuyan bireylerde bu ilişki biçiminin yüceltildiği bir örnek teşkil etmektedir:

“İki sevdalı bir araya geldiklerinde, hep kuracakları yuvayı konuşur, gelecek mutlu günlerin hayaliyle yaşarlarmış.”

“Kız ve çoban yavuklusu, ağa oğlunun zorbaca bu niyetinden habersiz, her zaman olduğu gibi kuracakları yuvayı konuşuyorlarmış.”

5.1.2. Kararlılık Göstermek

İki sevgili, yaşamlarını olumsuz şekilde etkileyecek ağa oğlu ile karşılaştıklarında bir kararlılık göstermektedirler. Kız, ağa oğlunun ilk girişiminde “Ben ağa oğlunun olmam.” şeklinde kesin bir kararlık ortaya koymaktadır. Devamında bu kararlılık, çoban tarafından da gösterilmektedir. Dolayısıyla karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelmek için iki sevgilinin ortaya koydukları kararlılık söz konusudur. Bu tutum, okuyuculara kötü karakterlere karşı yılgnlık göstermeme şeklinde bir telkinde bulunmaktadır:

“Ağa oğlu, kızı gidip babasından istemiş. Kız, ‘Ben ağa oğlunun olmam.’ demiş.”

“Ağa oğlu ve adamlarının niyetini anlayan kızla yavuklusu, kurtulmak için çareyi kaçmakta bulmuşlar.”

5.1.3. Dua etmek

İyi karakterlerin efsanede olumlu tutum sergilemeler de yine de kötü durumlar karşısında güçlükler yaşadığı görülür. Bu nedenle gösterilen bağlılık ve kararlılıktan sonra, duaya sığınmanın anlatıda önemli bir yer teşkil ettiği görülür. Bu durum, efsane gibi kurgusal metinler için sona doğru gelen yardım ile ilişkilidir. Gerçek yaşamın süregelen boyutu düşünüldüğünde duanın bütün zamanlar için gerekli olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Allah, sadece zor zamanda sığınılacak bir kapı değildir, mutlu anlarımızda da şükür gösterilerek hatırlanmalıdır. Fakat belirtildiği şekilde kurgusal metin mantığı içerisinde düşünenecek olduğumuzda “dua etmek”, oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim kötülerin amaçlarına ulaşamamasını mümkün kılan gücün dua olduğu görülmektedir:

“Kız çaresizlikten Allah 'a yalvarmaya başlamış: ‘Yarabbi, ne olur, beni bu adama yar edeceğine, yer yarılınsın da ikimiz de içine girelim.’ demiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kız duasını tamamlar tamamlamaz yer yarılmış ve kızla yavuklusu yarılan yerin içine girmişler.”

5.2. Kişilerdeki Olumsuz Unsurlar

5.2.1. Şımarıklık

Efsanede ağa oğlu tanıtılırken şımarık olduğu geçmektedir. Bu özellik, tercihleri ve ortaya koyduğu davranış biçimiyle de kendini göstermektedir. Kurgusal metinlerin karakterleri, gerçek dünyada yoktur; fakat karakterlerin yaşama dair görünüşleri, onları önemli dersler içeren somut kişilere büründürmektedir. Bu yüzden olumlu karakterler özdeşim kurmak, olumsuz karakterlerin tutumlarının ise insanlık nezdinde kabul görmeyeceği, örnek eserde olduğu gibi edebi metinlerin eğitici yönü açısından oldukça önemlidir:

“Yine aynı yörede yaşayan zengin mi zengin bir ağa varmış. Bu ağanın da şımarık mı şımarık bir oğlu varmış. Kızın güzelliği bu ağa oğlunun da kulağına gitmiş. Ağa oğlu, kızını gidip babasından istemiş.”

5.2.2. Zorbalık

Ağa oğlu, zorba bir kişi olarak gücünü kullanmak ve amacına ulaşmak istemektedir. Kendisine olumsuz cevap veren kıza karşı zor kullanmayı tercih etmekte ve sahip olduğu imkânlarını bu yönde seferber etmektedir:

“Kız ‘Ben ağa oğlunun olmam.’ demiş. Ağa oğlu da ‘Ben ki bu yörenin ağasının oğluyum, beni istemeyen kıyı zorla da olsa alırım.’ demiş.”

5.2.3. Kötülükte Israr Etmek

Ağa oğlu ve adamları, efsanede zorbalıkta ısrar eder şekilde resmedilmişlerdir. Âşıkların peşine düşerek onların ölümüne sebebiyet vermişlerdir. Bu durum, amaçları uğrunda kötülükte ısrar etmenin geri dönülmez sonuçlara yol açacağını göstermektedir:

“Ağa oğlu ve adamları, kızla çobanın buluştukları yere gelmişler. Ağa oğlu, daha önce söylediklerini bir kere daha tekrarlamış ve ‘Güzel kız, ben seni istedim, ama sen beni almadın. Ben de seni zorla alacağım.’”

“Onlar kaçmış, ağa oğlu ve adamları kovalamış. Bu kovalamaca, dik bir uçurumun başına kadar sürmüştü.”

5.2.4. İyi ve Güzel Olanları Engellemek

Efsanenin başında kız ve babası ile aşığı çobanın olumlu bir atmosfer içinde sunulduğu görülür. Bu durum, problem teşkil eden ağa oğlunun ortaya çıkmasıyla sonlanır ve anlatı ikinci planda cereyan eder. İyi ve güzel olan ailevi birliktelik ile aşk ilişkisi, kötü bir karakter tarafından sekteye uğratılmıştır:

“Kız çaresizlikten Allah 'a yalvarmaya başlamış: ‘Yarabbi, ne olur, beni bu adama yar edeceğine, yer yarılın da ikimiz de içine girelim.’ demiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kız duasını tamamlar tamamlamaz yer yarılmış ve kızla yavuklusu yarılan yerin içine girmişler.”

5.3. Eğitici Yönü Bulunan Kavram ve Durumlar

5.3.1. Aşk/Sevgi

Efsanede iki aşığın birbirlerine duydukları aşk merkezde yer almaktadır. Bu yakınlaşmanın başlangıçtan sona doğru bir meşruiyet içinde sunulduğu şahit olunur. Karşılıklı rızaya dayalı olan bu ilişki, efsanede doğal bir gelişim gibi sunulurken bunu zorla elde etmek ise anormal olarak hissettirilir:

“Kız bir çobana sevdalymış ve onun yavuklusuymuş. İki sevdalı bir araya geldiklerinde, hep kuracakları yuvayı konuşur, gelecek mutlu günlerin hayaliyle yaşarlarmış.”

5.3.2. Fakirlik

Efsanenin başkarakteri kız tanıtılırken babasının fakir bir adam olduğu aktarılır. Fakat bu durum, yaşamsal bir güçlük olarak sunulmaz. Aksine varlıklı olmak ve bunu kötüye kullanmak karşısında olumlu pozisyonda kalır. Hemen peşinden aktarılan kıza ait “güzeller güzeli” olma vasfı ön plana çıkar. Aslında bu iki özellik, efsanedeki çatışmayı besleyen önemli unsurlardır.

“Bir zamanlar Kızıl Ziyaret Tepesi'nde yaşayan fakir bir adamın, güzeller güzeli bir kızı varmış. Periden daha alımlı olan kızın güzelliği dillere destanmış.”

5.3.3. Güzel ve İyi Olmanın Eşleşmesi

Efsane ya da masal gibi olağanüstü vakalara dayalı anlatımlarda karakterlerin dış görünüşleri ile içsel özelliklerinin birbirini tamamlayıcı bir mantık dahilinde sunulduğu bilinmektedir. Bu nedenle başkarakter olan kızın güzeller güzeli olarak sunulması, zihinsel planda güzel olmak ile iyi olmanın doğal bir eşleşme içerisinde olduğuna işarettir:

“... güzeller güzeli bir kızı varmış. Periden daha alımlı olan kızın güzelliği dillere destanmış.”

5.3.4. Sınıf Çatışması ve Gerçeklik

Her kurgusal metnin kendince bir çatışma unsuru bulunmaktadır. Örnek efsanede ağa oğlunun zorbalığını mümkün kılan şey, sahip olunan güç ve mevkidir. Bu durum, yaşamsal gerçekliğin yaşatacağı güçlüklerle ilişkin gerçekçi bir durum olarak sunulmaktadır. Fakat efsanede, sona doğru bu gerçeklik üzerine ideal olanın bina edildiğinin görmek mümkündür. Bu durum, üstün olanlara karşı zayıf ve iyi olanların yenilmezliğini göstermektedir:

“Bir zamanlar Kızıl Ziyaret Tepesi'nde yaşayan fakir bir adamın, güzeller güzeli bir kızı varmış.”

“Yine aynı yörede yaşayan zengin mi zengin bir ağa varmış.”

5.3.5. İyi ve Doğru Tutumların Mükâfatını Almak

Efsanede âşıklar, yüzeyde kaybetmiş gibi görünseler de aslında esasta kazanmışlardır. Çünkü iyi ve doğru tutumlar, Allah nezdinde kabul görmektedir. Bu nedenle yaşanan kötü son, herkesin âşıkları bilmesine ve sürekli onlara dua etmesine vesile olmuştur:

“Kızıl Ziyaret Tepesi'ne, güzeller güzeli kızla, yavuklusu çobanın yerin içine girdiği yere gelenler, bu efsanevi âşıklara dua ederler.”

5.3.6. Kötü ve Yanlış Tutumların Karşılığını Almak

Kötülüğü tercih etmek, efsanede nihai anlamda amaçlara ulaşamamak şeklinde işlenir. Ne kadar güçlü ve imkân sahibi olunursa olunsun kötülüğün aldatıcı boyutu gözler önüne serilmektedir. Ağa oğlu, tam âşıklara ulaşip yapacaklarını yapacakken, dua ve ilahi güç eliyle engellenmektedir:

“Bu kovalamaca, dik bir uçurumun başına kadar sürmüştü. Kız çaresizlikten Allah 'a yalvarmaya başlamış: ‘Yarabbi, ne olur, beni bu adama yar edeceğine, yer yarılınsın da ikimiz de içine girelim.’ demiş. Allah kızın duasını kabul etmiş...”

5.3.7. İyiye Yormak/İki Durum Arasında İlişki Kurmak

Kızın ağa oğlundan kurtulmak için ettiği duadan sonra, efsanelerde belirginlik gösteren olağanüstü durum gerçekleşmiştir. Âşıklar Allah tarafından yarılan yerin içine çekilmiştir. Çekilme sırasında kızın geriye kalan bir tutam saç, çimenlerle ilişkilendirilir. Alptekin (2014: 17)'in belirttiği üzere efsaneler, genellikle tek motif üzerine kurulur. Bu motif de genellikle taş, dağa, tepeye, ağaca, hayvana dönüşme şeklinde görülür. Kızıl Ziyaret Efsanesi'nde bu durum, bir dönüşümün gerçekleştiğini göstermektedir. Bu dönüşümü, bolluk ve bereket belirtisi olarak okumak mümkündür. Aynı zamanda âşıkların varlığına ve var olduklarına dair bir belirti söz konusudur. Dolayısıyla tabiata ait doğal bir durumun anlamlı bulunarak iyiye bir işaret olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz:

“Yerin içine girerken, kızın bir tutam saç, dışarıda kalmış.

O gün bu gündür, kızın bir tutam saçının dışarıda kaldığı yerde, yemyeşil çimenler çıkar.”

5.3.8. Mekân ve İnsan Etkileşimi

Efsanelerde mekânlar oldukça önemli bir yer tutar. Herhangi bir mekâna, halk kültür ve inanışları çerçevesinde çeşitli anlamlar yüklenmektedir. Bu durum, mekâna özel bir bakış yöneltilmesini söz konusu etmektedir. Bu açıdan insan ve mekân ilişkisinde efsanelerin etkileyici anlatım öğeleri olduğu söylenebilir. Örnek efsanede, Muş'un güneyindeki Kurtik Dağları üzerinde yer alan bir düzlük, eşsiz güzellikler içinde sunulmaktadır. Burası Kızıl Ziyaret Tepesi'dir. Dolayısıyla yaşanan efsanevi olayla tabii güzellikler ilişkilendirilmekte ve insanın mekâna yaklaşımı açısından özel anlamlar kurulmaktadır:

“Bir zamanlar Kızıl Ziyaret Tepesi'nde yaşayan...”

“Ağa oğlu ve adamları, kızla çobanın buluştukları yere gelmişler.”

“Bu kovalamaca, dik bir uçurumun başına kadar sürmüştü.”

“... yer yarılmış ve kızla yavuklusu yarılan yerin içine girmişler. Yerin içine girerken, kızın bir tutam saç, dışarıda kalmış.

O gün bu gündür, kızın bir tutam saçının dışarıda kaldığı yerde, yemyeşil çimenler çıkar. Kızıl Ziyaret Tepesi'ne, güzeller güzeli kızla, yavuklusu çobanın yerin içine girdiği yere gelenler, bu efsanevi âşıklara dua ederler.

4. Tartışma ve Sonuç

Tarihi, çok eskilere dayanan efsanelerin sözlü kültür ürünleri arasında önemli bir yeri vardır. Dinî, sosyal, ahlakî ve eğitsel boyutları bulunan efsaneleri, çeşitli açılardan incelemek mümkündür. Ayrıca efsane türü halkbilimi, mitoloji, edebiyat, eğitim vb. disiplinlerin inceleme sahasına girebilmektedir.

Türkçe ve edebiyat eğitiminde kullanılacak metinler açısından efsane türü, yakından uzağa ilkesi çerçevesinde öğrenciler için oldukça uygundur. Bu açıdan genelde halk anlatılarının özeldense efsanelerin eğitici yönlerini ön plana çıkaran çalışmalar yararlı olacaktır. Efsanelerin olağanüstü kurgularıyla okurlarda oluşturduğu etkilerin eğitsel amaçlar lehine söz konusu edilmesi mümkündür. Efsanelerin çocukluk çağlarından itibaren bellekte yer edindiği, dilden dile aktarıldığı gerçeği göz önünde bulundurularak metin çalışmalarında kullanılması çeşitli imkânlar sağlar. Bu açıdan edebi metin ve eğitsel ilkeleri buluşturacak ders süreçlerinin planlanmasında efsanelere yer verilmesi ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi önem oluşturur. Özkan (2015: 264), halk anlatılarının okul öncesi ve okul çağı dönemlerinde çocuğun dil ve zihin gelişimine katkıları olduğunu; okul öncesi dönemde halk anlatısı dinleyen çocukların dinlemeyi ve olaylar arasında ilişki kurabilmeyi öğreneceğini; olaylardan sonuçlar çıkaracağını ve fikir yürütmeye başlayacağını; okul çağında ise bunların okuma becerisi üzerinden gerçekleşeceğini bildirmektedir. Bu açıdan araştırmanın sonuçları, efsane türü özelinde ilgili araştırmayla örtüşmektedir.

Kızıl Ziyaret Efsanesi, Muş tabiatından ve kültüründen izler taşımaktadır. Yapılan inceleme sonucunda örnek efsanenin eğitsel iletiler açısından zengin bir muhtevaya sahip olduğu görülmüştür. Efsane, eğitsel iletiler bağlamında çocuklar ve gençler için örneklik teşkil etmektedir. Kurgusal metinlerde çatışma unsurunun sağlandığı olumlu ve olumsuz karakterler ve bunların ortaya koyduğu tercihler ile davranış biçimleri, Kızıl Ziyaret Efsanesi için de geçerli görünmektedir. Efsanede yerel unsurlardan hareketle iyi-kötü karakterler bağlamında evrensel ilkelere ulaşılabilir. Efsanede iyi kişiler, tercih ettiklerinde dolayı nihaî anlamda ilahi yardıma kavuşmaktadırlar. Kötüyü tercih edenler ise amaçlarına ulaşamamaktadır. Efsanedeki kişilerde olumlu unsurlar, genel olarak sadakat ve bağlılık, kararlılık göstermek, dua etmek şeklindedir. Kişilerdeki olumsuz unsurlar, genel olarak şımarıklık, zorbalık, kötülükte ısrar etmek, iyi ve güzel olanları engellemek olarak ön plana çıkmaktadır. Eğitici yönü bulunan kavram ve durumlar ise genel anlamda aşk veya sevgi, tevazu anlayışını geliştiren bir fakirlik, güzel ve iyi olan değerlerin eşleşmesi, sınıf çatışması ve gerçeklik, iyi ve doğru tutumların mükâfatını almak, kötü ve yanlış tutumların karşılığını almak, bir şeyi iyiye yormak ya da iki durum arasında ilişki kurmak, mekân ve insan etkileşimi şeklindedir. Bu açıdan Kızıl Ziyaret Efsanesi, karakterlere ait olumlu-olumsuz unsurlar, yaşamsal bazı durumlar ile kimi kavramlar açısından eğitici boyutlara sahiptir.

Kılıç (2016: 255), incelediği efsanelerde “istenmeyen davranışlar” başlığı altında toplum tarafından hoş karşılanmayan “zulüm”, “sözünden durmama” gibi davranış biçimlerinin örnek olaylarla yerildiğini belirtmiştir. “Beşeri duygular” başlığı altında “sevgi”nin çok işlendiğine dikkat çekmiş ve “sevgi” ve “umut” değerlerinin yüceltilmesine işaret etmiştir. “Dini değerler olarak “Allah”, “dua” vb. değerlerin işlendiğini tespit etmiştir. “Yardımlaşma ve sorumluluk” başlığı altında ise “iyilik”, “merhamet” vb. değerler olduğuna değinmiştir. Araştırmanın bulguları, söz konusu tespitler çerçevesinde Kızıl Ziyaret Efsanesi’yle benzerlikler olduğunu ortaya koymaktadır. Kızıl Ziyaret Efsanesi’nde de olumlu ve olumsuz unsurlar işlenmekte ve bunlar eğitici bir çerçeve sunmaktadır.

Güven (2014: 242), yaptığı çalışmada birçok efsaneyi incelemiş ve işlenen değerler arasında en çok “sevgi”nin geldiğini tespit etmiştir. Ayrıca birçok değer yanında “dürüstlük”, “sorumluluk” değerlerinin de olduğuna yer vermiştir. Bu araştırmanın sonuçları da Kızıl Ziyaret Efsanesi’nde “sevgi” değerinin ön plana çıktığını ve “dürüstlük”, “sorumluluk” değerlerinin işlendiğini göstermiştir.

Aslan (2012: 89), efsanelerin eğitici işlevleri arasında “öğüt vermesi, örnek göstermesi”, “toplumsal kural ve davranışları öğretme ve uygulamaya yönlendirmesi”, “toplumca hoş karşılanmayan tutum ve davranışları yasaklaması ve bunlardan caydırması”, “toplumsal hafızanın ve ideallerin canlı tutulmasına hizmet etmesi” gibi özellikleri sıralar. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda Kızıl Ziyaret Efsanesi’nin bu işlevleri taşıdığı ve eğitsel bir çerçeveye sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda efsane türünün çok boyutlu eğitici boyutlar taşıdığı anlaşılmıştır. İlgili araştırmalar da bunu destekler mahiyettedir. Bu açıdan efsane türünün eğitsel süreçlerde kullanımına, ders programlarında yer almasına dair araştırmalarda çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Dolayısıyla farklı olarak yakından uzağa ilkesi doğrultusunda yerel unsurların ağır bastığı efsane örneklerinin öğrencilerle buluşturulması ve çeşitli etkinliklerde söz konusu edilmesi önerilebilir. Yaşanılan yerdeki efsane örneklerinin hem hafızalarda kayıtlı olması hem de çeşitli açılardan somut karşılıklar taşıması, söz konusu iletilerin daha etkin bir şekilde sunulmasına olanak sağlayacaktır. Öte yandan genelde sözlü kültür ürünleri özelde ise efsaneler üzerine yapılacak uygulamalı çalışmalarda, yerel unsurların gözetilmesinin araştırmaya farklı boyutlar katacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2014). *Efsane ve motifleri üzerine* (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslan, F. (2012). Halk bilimsel bir terim olarak 'efsane' üzerine bazı dikkatler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 5 (23), 81-90.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk edebiyatı dersleri* (Haz. M. Sabri Koz). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş* (6. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). Türk efsanelerinin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 11 (26), 225-246.
- Kan, A. (2009). Ölçme araçlarında bulunması gereken nitelikler. *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (Ed. Hakan Atılğan), ss. 87-138. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü* (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, Y. (2016). Ağrı efsanelerinde yer alan eğitsel unsurlar. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 46, 247-258.
- Lukens, R. J., Smith, J. J., Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (Çev. Cenk Pamay). Erdem Yayınları.
- Olgun, Y. (1993). Folklor teorilerine göre efsanelerin değerlendirilişi. *Millî Folklor*, 20, 55-58.
- Örnek, S. V. (1962). İlkelerde dinsel temel kavramlara genel bir bakış. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3-4, 255-261.
- Örnek, S. V. (1995). *100 soruda ilkelerde din, büyü, sanat, efsane* (3. bs.). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özkan, S. (2015). Hakkâri yöresine ait halk anlatılarının eğitsel değeri ve çocuk edebiyatı açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Parlak yıldız, H. (2014). Çocuk gerçekliğinde masal ve masalımsı türler. *Türk Dili -Çocuk ve ilk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-*, C.8, S. 756, 237-239.
- Seyidoğlu, B. (2011). *Mitoloji üzerine araştırmalar -Metinler ve tahliller-* (5. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış-Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?-* (2. bs.). İstanbul: Uçan At Yayınları.
- T.C. Muş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2007). *Güneşin yükseldiği yer -Doğu anadolu bölgesi tanıtım projesi Muş, Bitlis, Van, Hakkari-* (Ed. Mehmet Top). Kayseri.
- TDK, (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ab348c2e81630.14888774. Erişim tarihi: 22.03. 2018.
- Tosun, N. (2017). *Doğu'nun hikâye kuramı* (2. bs.). İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatına giriş*. Eğitim Yayınevi.

Ungan, S., Arıcı, F., Şimşek, T. (2016). Çocuk edebiyatının kaynakları. *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (4. bs.) (Ed. Tacettin Şimşek), ss. 163-216. Ankara: Grafiker Yayınları.

Yılar, Ö. (2005). Mit-efsane ve eğitim. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 11, 384-392.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ExtendedSummary

1. Introduction

Legends, also called myths, are defined as a kind of fairy tale that is not real but thought to have happened by humans (Karataş, 2004: 138). Aslan (2012: 82), in his research on the genre emphasizes that the word legend is interpreted differently by folk scientists and it is interpreted differently by oral sources belonging to various socio-cultural strata.

Legends have an important place among the public as oral culture products. It can be said that myths are the source of this genre in terms of subjecting extraordinaryness (Seyidoğlu, 2011: 108). Myths have emerged as a product of human primitive thinking; legends can be thought of as extensions of these in more developed societies (Yılar, 2005: 387). In this respect, it is possible to evaluate the legends as advanced forms of myths. The fact that legends have a strong fiction and extend from previous times to the present day supports this belief.

It is known that legends, which date back to ancient times, have a religious, social, moral and educational dimension. Legends can also be evaluated from different perspectives because they have various components contained in any linguistic product. Legends that we can think of as one of the products of oral culture; can enter the field of examination of disciplines like folklore, mythology, literature, education etc.

In the myth genre, the educational dimension has always been in the narrative tradition. Necip Tosun makes important determinations while examining the importance and place of the story in the Eastern tradition. According to him, in the East, the story has always assumed the function of confrontation in its historical adventure, directed people to himself, his accumulation, his experiences, emphasized the example, looked after the story and served as a memory (2017: 7-8). Although these evaluations have been suggested as inferences about the story, they can be considered for legends in a way. Because there are many legends that are told and coded as story in memories.

Literary genres have a useful dimension in the education of children and individuals. It is known that many researches have been made on this subject. Legends also contain some educational features as oral literary products. It is particularly impressive since it contains information about the places where children were born and raised and the people who lived there. In this respect, it is decisive in the language-space relations of individuals within the framework of from near to far. In addition, legends have a lasting place in the audience's memory, as they based on fascinating events and narrative.

2. Method

This study is a qualitative study in which document analysis is carried out to identify and interpret the educational elements contained in the "Kızıl Ziyaret Efsanesi" of Muş region.

Document analysis involves the analysis of written materials containing information about the events or cases that are aimed to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2008).

3. Findings, Discussion and Results

In terms of the texts to be used in Turkish and literature education, the genre of legend is very suitable for the students within the framework of the principle of from near to far. Studies that emphasize the educational aspects of folk narratives in general and legends in particular will be useful. It is possible that the effects created by the legends with extraordinary fictions in the favour of educational purposes can be mentioned. Taking into consideration the fact that legends have been in memory since childhood, it will be useful to use them frequently in text studies. In this respect, it is useful to include legends and organize various activities in the planning of course processes that will bring together literary text and educational principles.

In the Legend of Kızıl Ziyaret, it is possible to handle educational messages from different angles. The legend can be considered as positive and negative elements at character level. The positive and negative characters in which the conflict element is provided in the fictional texts, and the preferences and the manner of their behavior seem to be valid for the legend of Kızıl Ziyaret. This shows that a local narrative can lead to universal values. In addition, in the legend, some situations and concepts encountered in the narrative seem to have an educational quality.

As a result of the examination, positive and negative elements directed to the legend and some concepts and situations with educational aspects were found. In the legend, the positive elements are generally loyalty and commitment, determination and prayer. Negative factors in people come to the forefront as spoiling, bullying, insisting on evil and preventing good and good ones. Concepts and situations that have educational aspects are generally love, a poverty that improves the understanding of humility, matching the values that are nice and good, class conflict and reality, getting the reward of good and right attitudes, getting the return of bad and wrong attitudes, getting something good or wrong, interpret favourably, or to establish a relationship between two situations, is the interaction of space and human.

The Legend of Kızıl Ziyaret bears traces of Muş nature and culture. It has a very rich content in terms of educational messages. The legend is an example for children and young people in the context of educational messages. In the legend, universal principles can be reached in the context of good and bad characters based on local elements. In the legend, good people get divine help in the final sense because of their preference. Those who prefer evil cannot achieve their goals. As a result, the legend of Kızıl Ziyaret has educational dimensions in terms of positive and negative elements, some vital situations and some concepts.

Araştırma Makalesi: Çiftçi, F. ve Sayır, M. F. (2019). Efsane türünün eğitici boyutu ve “Kızıl ziyaret efsanesi”nde aktarılan iletiler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2 (2), 178-196.